

რაკი კავშირიანი დამოკიდებული წინადადების ფუნქციური ნაირსახეობანი

ფილაშვილი ელენე

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.40>

აბსტრაქტი. კავშირი წინადადების აგებულების ერთ-ერთი მათგანიზებული კომპონენტია. ერთი და იმავე ბგერითი შედგენილობის კავშირს სხვადასხვა სემანტიკა და დატვირთვა აქვს, ისინი სხვადასხვა კონსტრუქციაში მონაწილეობენ და გარკვეული ფუნქციაც აკისრიათ.

რაკი კავშირი გამოიყენება დროისა და მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებების შემცველ ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციაში. დროისა და მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებები თავიანთი შინაარსის არსებითად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, მაგრამ ზოგჯერ რაკი კავშირიანი დამოკიდებული წინადადებების ზუსტი კვალიფიკაცია ჭირს იმის გამო, რომ ფორმალურ დამთხვევათა გარდა ერთნაირად იგუებენ კავშირსა და ზმნა-შემასმენელის დრო-კილოთა ფორმებს, ამავე დროს დროისა და მიზეზის კატეგორიები მჭიდროდ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული.

საანალიზო მასალაზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ რაკი კავშირიანი ჰიპოტაქსური კონსტრუქციის წინადადებათა გასამიჯნავად მნიშვნელოვანია ზმნა-შემასმენლის დრო. რადგან მიზეზი წარსულშია საძიებელი, იგი წინმსწრებ მოვლენას ასახავს და მას თხრობითი კილოს ფორმები შეეწყობა, ხოლო დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება, რომელსაც მთავართან აერთებს კავშირი რაკი, გვიჩვენებს მთავარ წინადადებაში გადმოცემული მოქმედების დასაწყისს, ხოლო მთავარი წინადადება იმას, თუ რა მოხდა, ხდება ან მოხდება დამოკიდებულ წინადადებაში დასახელებული მოქმედების შემდეგ.

სადავო ფორმების არსებობის შემთხვევაში რაკი კავშირის ფუნქციის გასარკვევად და ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციათა გასამიჯნავად, ვფიქრობ, უნდა გამოვიყენოთ სხვა კავშირის შენაცვლებისა და ზმნა-შემასმენლთა მომავალ დროში გადაყვანის ხერხი, კერძოდ: თუკი რაკი კავშირს თავისუფლად არ ცვლის კავშირი რადგანაც/იმიტომ რომ და ჩანაცვლებული ზმნა-შემასმენლის მომავალი დროის ფორმაც არაბუნებრივია, მაშინ იგი დროის გარემოებითი დამოკიდებულისაა, ხოლო, თუ თავისუფლად შეიცვალა, მაშინ დამოკიდებული წინადადება მიზეზის გარემოებითია.

საკვანძო სიტყვები: სინტაქსი, რაკი კავშირი, ჰიპოტაქსური კონსტრუქცია, სემანტიკა

დროისა და მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებები თავიანთი შინაარსის არსებითად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, კერძოდ:

„მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება აღნიშნავს იმის გამომწვევ მიზეზს, რაზედაც მთავარ წინადადებაშია ლაპარაკი, ანუ გადმოგვცემს რაიმე მოვლენის, მოქმედების მიზეზს, ე. ი მიზეზი მოვლენას წინ უსწრებს, მასთან შედრებით „წარსულია“. მთავარ წინადადებასთან მას აერთებს კავშირები: **რომ, იმიტომ რომ, რადგანაც, რაკი**

...“(კვაჭაძე, 1996: 438).

„დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება აზუსტებს მთავარ წინადადებაში გამოხატულ მოქმედების დროს“ (ფეიქრიშვილი, 264).

„რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში, რომელიც დროის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადებას შეიცავს, გამოხატულია იმ ამბისა თუ მოვლენა-შემთხვევის მიმართება დროის თვალსაზრისით, რაზედაც მთავარსა და დამოკიდებულშია ლაპარაკი, თანაც ისე, რომ ერთი წინადადება მეორესადმია დაქვემდებარებული“ (კვაჭაძე, 1996: 423). მთავარს უერთდება მაქვემდებარებელი კავშირებითა და მიმართებითი სიტყვებით: **როდესაც, როცა, სანამ, თუ არა, რაწამს, რაკი და სხვა.**

სხვა გარემოებებთან შედარებით „დროის გარემოებას ის თავისებურება ახასიათებს, რომ მას ორგვარი მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს: ერთი - დაასახელოს დრო (სხვანაირად დაათარილოს მოქმედება), მეორე - აჩვენოს ასპრქტი - დაახასიათოს მოქმედება მისი გრძლიობის, პერიოდულობის ინტენსივობის მიხედვით“ (აფრიდონიძე, 1986: 39).

მიუხედავად ამ არსებითი განსხვავებისა ხშირია დროისა და მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადეგების არევა, როცა საკავშირებელ საშუალებად გამოყენებულია კავშირი **რაკი.**

ისმის კითხვა: ხომ არ არსებობს რაიმე წესი, რომლითაც ზუსტად განვსაზღვრავდით, აგებულიების მიხედვით რომელ სახეობასთან გვაქვს საქმე?

„ნებისმიერი ენობრივი ფუნქცია დგინდება და რეალურად არსებობს მხოლოდ და მხოლოდ კონტექსტში“ (ჯორბენაძე, 1980: 379).

დროისა და მიზეზის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადეგებს საერთო აქვთ კავშირი **რაკი.** სწორედ ესაა ამ კონსტრუქციათა არევის ერთ-ერთი მიზეზი.

ასევე საერთოა აღნიშნულ კონსტრუქციაში შეფარდებითი მოდელები. ვნახოთ სათანადო მაგალითები:

მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება რაკი

ცნობილია, რომ მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება გამოხატავს როგორც ვითარების კონკრეტულ მიზეზს, ისე ლოგიკურ საფუძველს.

აწმყო - აწმყო _ 1: **რაკი აგრეა, შენ ნუ გეშინია** (ვაჟა-ფშაველა, 29, 30);

აწმყო - წყვეტილი _ 1: **რაკი ეს გამოვიგონე, მე დენსჩიკი შაქარს აღარ მპარავს** (ჭავჭავაძე, 254,11);

უწყვეტელი - აწმყო _ 1: **რაკი ასეთი გულკეთილია, მეც მასწავლიდა დაკვრას** (ვაჟა-ფშაველა, 151,21);

მყოფადი - აწმყო _ 1: **რაკი შენი ნებაც არის, ჩემს ბედს ძალიც არ დაჰყევს** (ჭავჭავაძე, 242,22-23);

წყვეტილი - აწმყო - 1: **რაკი საწადელი არ აუსრულდათ, ყველას თავი მიაწებეს** (ვაჟა-ფშაველა, 217, 19-20);

წყვეტილი - წყვეტილი _ 1: ჰგონია ბედნიერება **მომანიჭა, რაკი უღრანს, უდაბურს ადგილს მომამორა** (ვაჟა-ფშაველა, 42, 21).

მაქვემდებარებელი კავშირი **რაკი** მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადეგების შემცველ ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციაში აქვემდებარებს როგორც ერთგვარ, ისე განსხვავებულ მწკრივებს. გვაქვს შემდეგი მოდელები: **აწმყო-წყვეტილი, უწყვეტელი-აწმყო, მყოფადი-აწმყო, წყვეტილი-აწმყო და წყვეტილი-წყვეტილი.** შემასმენელთა შეფარდება ხდება

ძირითადად ერთი დროსის ფარგლებში, ზოგჯერ მთავარი და დამოკიდებული წინადადების ზმნა-შემასმენლები ერთმანეთს ეფარდებიან სხვადასხვა დროშიც.

ნათელია, მიზეზის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადების შემცველ ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციაში უპირატესობა ენიჭება წარსულ დროში შეფარებას.

დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება

რაკი

უწყვეტილი - წყვეტილი _ 1: რაკი ტყეებსა და მთებს გაეკიდა, გზას კაჭკაჭი ველარ იგნებდა (ვაჟა-ფშაველა, 30,19);

მყოფადი - აწმყო _ 1: ეხლა, რაკი შენი ნება არის, ჩემს ბედს ძალიც არ დაჰყევს (ჭავჭავაძე, 242, 22-23);

მყოფადი - წყვეტილი _ 1: რაკი ბიძა-ძმიშვილი ერთად შეიყარენით, თქვენს ნადირობის საუბარს დასასრული აღარ ექნება (ვაჟა-ფშაველა, 71-72, 39-1-2);

ხოლმეობითი - უწყვეტილი _ 1: გამახარე, რაკი იდროვებდა, ტოლებში გაერეოდა... (ვაჟა-ფშაველა, 50, 14);

წყვეტილი - ხოლმეობითი _ 1: რაკი დათიკოს სკოლაში გავისტუმრებდი და სახლს დაგვკიდი, მთელი დღე ისე გულხელდაკრეფილი ვიჯექი (ჭავჭავაძე, 196, 21-22-23);

წყვეტილი - წყვეტილი _ 4: რაკი ვლადიკვასიდან გამოვედი და ჩემის ქვეყნის სიომ დამკრა, გულმა სულ სხვაგვარად დამიწყო ფეთქვა (ჭავჭავაძე, 165, 30-31);

რაკი კავშირი ქმნის შემდეგ მაქვემდებარებელ მოდელებს. ესენია: უწყვეტილი - წყვეტილი, მყოფადი - აწმყო, მყოფადი - წყვეტილი, ხოლმეობითი - უწყვეტილი, წყვეტილი - ხოლმეობითი და წყვეტილი - წყვეტილი. გვაქვს თანადროული შეფარდება, ამავდროულად რაკი კავშირი აქვემდებარებს სხვადასხვა დროის ფორმებსაც, რაც არც თუ ისე იშვიათია.

ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციათა ანალიზით დადგენილია, რომ მთავარი და დამოკიდებული წინადადებების ზმნა-შემასმენელთა მწკრივის არჩევანი ნებისმიერი არ არის, მას უმეტესად განსაზღვრავს მთავარი წინადადების ზმნა-შემასმენლის მწკრივი.

ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციაში დამოკიდებული წინადადების ადგილი მყარი არ არის, ის შეიძლება წინ უსწრებდეს მთავარ წინადადებას, მოსდევდეს მას, ან მთავარ წინადადებაში იყოს მოქცეული (კვაჭაძე, 1996: 395). საანალიზო მასალის მიხედვით როგორც დროის გარემოებით, ისე მიზეზის გარემოებით დამოკიდებულ კონსტრუქციებში ხშირად რაკი კავშირიანი დამოკიდებული წინადადება წინ უსწრებს მთავარ წინადადებას.

დროის გარემოებით ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციაში შემავალ დამოკიდებული წინადადების ადგილისათვის მნიშვნელობა აქვს რომელი კავშირითაა ის მთავართან შეერთებული, როგორია დროული მიმართება მთავარსა და დამოკიდებულში გადმოცემულ მოქმედებას შორის.

ახალ სალიტერატურო ქართულში ზოგჯერ რაკი კავშირი დროულობის გამოხატვის ფუნქციით გამოიყენება. საენათმეცნიერო ლიტერატურაში მითითებულია, რომ „ეს არ შეიძლება ნორმად ჩაითვალოს სალიტერატურო ენისათვის“ (ძიძიგური, 1973: 79).

დროის გარემოებით დამოკიდებულ წინადადება, რომელსაც მთავართან აერთებს კავშირი რაკი, გვიჩვენებს მთავარ წინადადებაში გადმოცემული მოქმედების დასაწყისს, ხოლო მთავარი წინადადება იმას, თუ რა მოხდა დამოკიდებულ წინადადებაში დასახელებული მოქმედების შემდეგ. ამ ტიპის დამოკიდებული წინადადება ხშირად ბოლოშია: „ოთარაანთ ქვრივი მაშინვე გამოიცვალა და ისევ საქმიან დედაკაცად იქცა, რაკი სიტყვა საქმეზედ მიდგა“ (ჭავჭავ. 407, 28-30), „წაიქვითინა ეხლა მეწისქვილემ, რაკი გული ველარ შეიმარა“ (ჭავჭავ. 432, 5-6), „ეხლა კი წაიშინა თავში ხელი ოთარაანთ ქვრივმა, რაკი

მარტო იგრძნო თავი“ (ჭავჭავაძე, 436, 26-27) ან მთავარ წინადადებაში შეიძლება იყოს ფრაზა **მას აქეთ**: „**მას აქეთ, რაკი** შენდამი ვცან მე სიყვარული, ჰოი მამულო, გამიკრთა მე ძილი და შვება! (ჭავჭავაძე, 45, 16-17).

რაკი კავშირი ნიშანდობლივია ახალი და თანამედროვე სალიტერატურო ქართულისათვის მიზეზის გარემოებით დამოკიდებულ კონსტრუქციაში. „იგი ერთგვარ სემანტიკურ ნიუანს ამჟღავნებს სხვა მიზეზობით კავშირთან შედარებით: ეს ის კონსტრუქციაა, სადაც დროისა და კაუზალობის კატეგორიები მჭიდროდ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული, - სათანადო ტიპის წინადადება იძლევა როგორც დროულობის, ისე კაუზალობის (მიზეზობრიობის) გაგებას“ (მიძიგური, 1973: 106).“

სამეცნიერო ლიტერატურაში მითითებულია: „თუ დავაკვირდებით რაკი კავშირის სემანტიკას, დავრწმინდებით, რომ ზოგჯერ ძნელი გასარჩევია, დროულობის კავშირია იგი თუ მიზეზობითი“ (მიძიგური, 1973: 436).

დამოკიდებული წინადადების კლასიფიკაციისას მნიშვნელოვანია საკორელაციო სისტემა, დროის გარემოებით დამოკიდებულ კონსტრუქციაში კირელატი იქნება - მაშინ (როცა/როდესაც), მიზეზის გარემოებით დამოკიდებულ კონსტრუქციაში კი - ამიტომ (რადგანაც/იმიტომ რომ).

„**რაკი** ტყეებსა და მთებს გაეკიდა, გზას კაჭკაჭი ველარ იგნებდა“ (ვაჟა-ფშაველა, 30, 19).

დამოკიდებული წინადადება: **რაკი ტყეებსა და მთებს გაეკიდა** - ერთდროულად იძლევა დროის გაგებასაც და მიზეზობითობასაც, ეს კარგად გამოჩნდება თუ, ერთი მხრით, **რაკი-ს** ადგილას ჩავსვამთ ტიპობრივ მიზეზობით კავშირს - **რადგანაც/ იმიტომ რომ**:

რადგანაც/იმიტომ რომ ტყეებსა და მთებს გაეკიდა, გზას კაჭკაჭი ველარ იგნებდა.

და მეორე მხრით, **რაკი** კავშირის ადგილას ჩავსვამთ ტიპობრივ დროულობის კავშირს - **როდესაც/როცა** გვექნება:

როდესაც/როცა ტყეებსა და მთებს გაეკიდა, გზას კაჭკაჭი ველარ იგნებდა.

ორი ყალიბის წინადადების ეს სემანტიკური სიახლოვე დაკავშირებულია დროისა და მიზეზობითი გარემოების კატეგორიათა ურთიერთმიმართებასთან. აქ დროულობა და მიზეზობრიობა გადაჯაჭვულია ერთმანეთთან.

ამ ტიპის მიზეზის გარემოებით დამოკიდებულ ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციაში შემავალი დამოკიდებული წინადადება ჩვეულებრივ თავშია, ხოლო მთავარში მისათითებლად შეიძლება შეგვხვდეს „ამიტომ“, „ამის გამო“ ან მისათითებელი ზმნიზედა მთავარში არ იყოს წარმოდგენილი. ასეთ დროს მიზეზობრივი ურთიერთობა მკვეთარდ არ იკვეთება და დამოკიდებული წინადადება დროის გაგებას იძლევა.

საენათმეცნიერო ლიტერატურაში მითითებულია, რომ „**რაკი**“ კავშირის ფუნქციის გასარკვევად უნდა გამოვიყენოთ სხვა კავშირის შენაცვლების ხერხი, კერძოდ: თუკი წინადადებაში **რაკი** კავშირი შეიცვლება **როცა** -თი, მაშინ იგი დროის გარემოებითი დამოკიდებულისაა, ხოლო, თუ **რაკი** კავშირს ცვლის **რადგანაც**, მაშინ დამოკიდებული წინადადება მიზეზის გარემოებითია“ (ფეიქრიშვილი, 271). თუ ზემოთქმულს გავითვალისწინებთ ჩანაცვლების ხერხი ზუსტ სურათს არ გვამლევს და საკითხი კვლავ აქტუალურია.

რაკი კავშირიანი ჰიპოტაქსური კონსტრუქციის წინადადებათა გასამიჯნავად მნიშვნელოვანია ზმნა-შემასმენლის დრო. რადგან მიზეზი წარსულშია საძიებელი, იგი წინმსწრებ მოვლენას ასახავს და მას თხრობითი კილოს ფორმები შეეწყობა, ხოლო დროის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება, რომელსაც მთავართან აერთებს კავშირი **რაკი**, გვიჩვენებს მთავარ წინადადებაში გადმოცემული მოქმედების დასაწყისს, ხოლო მთავარი

წინადადება იმას, თუ რა მოხდა, ხდება ან მოხდება დამოკიდებულ წინადადებაში დასახელებული მოქმედების შემდეგ.

თუ ერთდროულად გამოვიყენებთ სხვა ტიპობრივი კავშირის შენაცვლებისა და ზმნა-შემასმენლთა მომავალ დროში გადაყვანის ხერხს, დავინახავთ, რომ რაკი კავშირს თავისუფლად არ ცვლის კავშირი **რადგანაც/იმიტომ რომ** და ჩანაცვლებული ზმნა-შემასმენლის მომავალი დროის ფორმაც არაბუნებრივია, მაგალითად:

„რაკი დათიკოს სკოლაში **გავისტუმრებდი** და სახლს **დავგვიდი**, მთელი დღე ისე გულხელდაკრეფილი ვიჯექი“ (ჭავჭავაძე, 196, 21-22-23);

რაკი/როდესაც/რადგანაც დათიკოს სკოლაში **გავისტუმრებდი** და სახლს **დავგვიდი**, მთელი დღე ისე გულხელდაკრეფილი ვიჯექი“;

როდესაც/როცა დათიკოს სკოლაში **გავისტუმრებ** და სახლს **დავგვი**, მთელი დღე ისე გულხელდაკრეფილი **დავჯდები**;

იმიტომ რომ/რადგანაც დათიკოს სკოლაში **გავისტუმრებ** და სახლს **დავგვი**, მთელი დღე ისე გულხელდაკრეფილი **დავჯდები** (ეს უკანასკნელი არაბუნებრივია ქართული ენისათვის).

„რაკი ტყეებსა და მთებს **გაევიდა**, გზას კაჭკაჭი ველარ **იგნებდა**“ (ვაჟა-ფშაველა, 30, 19);

რაკი/როდესაც/რადგანაც ტყეებსა და მთებს **გაევიდა**, გზას კაჭკაჭი ველარ **იგნებდა**“;

როდესაც/როცა ტყეებსა და მთებს **გაევიდება**, გზას კაჭკაჭი ველარ **გაიგნებს**;

იმიტომ რომ/რადგანაც ტყეებსა და მთებს **გაევიდება**, გზას კაჭკაჭი ველარ **გაიგნებს** (ეს უკანასკნელი მაგალითი არაბუნებრივია ქართული ენისათვის).

„მას აქეთ, რაკი შენდამი ვცან მე სიყვარული, ჰოი მამულო, გამიკრთა მე ძილი და შვება! (ჭავჭავაძე, 45, 16-17);

მას აქეთ, რაკი/როდესაც/რადგანაც შენდამი ვცან მე სიყვარული, ჰოი მამულო, გამიკრთა მე ძილი და შვება!

მას აქეთ, როცა/როდესაც შენდამი ვიცნობ მე სიყვარულს, ჰოი მამულო, გამიკრთება მე ძილი და შვება!

მას აქეთ, იმიტომ რომ/რადგანაც შენდამი ვიცნობ მე სიყვარულს, ჰოი მამულო, გამიკრთება მე ძილი და შვება! (ეს უკანასკნელი მაგალითი არაბუნებრივია ქართული ენისათვის).

რაკი ტრედისფრად ცა **ინათლებდა** და შორს ცისკარი კამკამს **იწყებდა**, მეძროხე ვინმე **დაგვიძახებდა** (ჭავჭავაძე, 108.7-9);

რაკი/როდესაც/რადგანაც ტრედისფრად ცა **ინათლებდა** და შორს ცისკარი კამკამს **იწყებდა**, მეძროხე ვინმე **დაგვიძახებდა**;

როდესაც/როცა ტრედისფრად ცა **ინათლებდა** და შორს ცისკარი კამკამს **იწყებდა**, მეძროხე ვინმე **დაგვიძახებდა**;

იმიტომ რომ/რადგანაც ტრედისფრად ცა **ინათლებდა** და შორს ცისკარი კამკამს **იწყებდა**, მეძროხე ვინმე **დაგვიძახებდა** (ესეც არ გამოდგება).

„რაკი მოსამართლენი მარტოკა დარჩნენ, ისევ დაიყვნენ ჯგუფებად და დაიწყეს ერთმანეთში მოლაპარაკება“ (ყაზბეგი, 137, 19-20);

რაკი/როდესაც/რადგანაც მოსამართლენი მარტოკა დარჩნენ, ისევ დაიყვნენ ჯგუფებად და დაიწყეს ერთმანეთში მოლაპარაკება;

როდესაც/როცა მოსამართლენი მარტოკა დარჩებიან, ისევ დაიყვებიან ჯგუფებად და

დაიწყებენ ერთმანეთში მოლაპარაკებას;

იმითომ რომ/რადგანაც მოსამართლენი მარტოკა დარჩებიან, ისევ დაიყვებიან ჯგუფებად და დაიწყებენ ერთმანეთში მოლაპარაკებას (თავისუფლად ვერ ეგუება მიზეზობითი კავშირი).

ჰგონია ბედნიერება **მომანიჭა**, რაკი უღრანს, უდაბურს ადგილს **მომაშორა** (ვაჟა-ფშაველა, 42, 21);

ჰგონია ბედნიერება **მომანიჭა**, რაკი/როდესაც/რადგანაც უღრანს, უდაბურს ადგილს **მომაშორა**;

ჰგონია ბედნიერებას **მომანიჭებს**, როცა/როდესაც უღრანს, უდაბურს ადგილს **მომაშორებს**;

ჰგონია ბედნიერებას **მომანიჭებს**, რადგანაც/იმითომ რომ უღრანს, უდაბურს ადგილს **მომაშორებს** (თავისუფლად ეგუება მიზეზობითი კავშირი).

„რაკი გულში ვისმე ქალის ფიქრს **ჩაიდებდა**, თავის გულის წადილისათვის არაფერს დაერიდებოდა, არაფერს არ ითაკილებდა, არაფერს და არავის დაზოგავდა“ (ჭავჭავაძე, 231, 5-7);

რაკი/როდესაც/რადგანაც გულში ვისმე ქალის ფიქრს **ჩაიდებდა**, თავის გულის წადილისათვის არაფერს დაერიდებოდა, არაფერს არ ითაკილებდა, არაფერს და არავის დაზოგავდა;

როცა/როდესაც გულში ვისმე ქალის ფიქრს **ჩაიდებს**, თავის გულის წადილისათვის არაფერს დაერიდება, არაფერს არ ითაკილებს, არაფერს და არავის დაზოგავს;

რადგანაც/იმითომ რომ გულში ვისმე ქალის ფიქრს **ჩაიდებს**, თავის გულის წადილისათვის არაფერს დაერიდება, არაფერს არ ითაკილებს, არაფერს და არავის დაზოგავს (თავისუფლად ვერ იგუებს მიზეზობით კავშირს).

„რაკი იცნო, ხმა გაკმინდა“ (ყაზბეგი, 123, 7);

რაკი/როდესაც/რადგანაც იცნო, ხმა გაკმინდა;

როცა/როდესაც იცნობს, ხმას გაკმინდავს;

რადგანაც/იმითომ რომ იცნობს, ხმას გაკმინდავს/ხმას გაკმინდავს, **იმითომ რომ** იცნობს (თავისუფლად ეგუება მიზეზობითი კავშირი).

„რაკი ერთხელ სიტყვას **მოგცემნთ**, უკანასკნელი სულის აღმოხდამდის **მოგყვებიან**“ (ყაზბეგი, 329, 9-10);

რაკი/როდესაც/რადგანაც ერთხელ სიტყვას **მოგცემნთ**, უკანასკნელი სულის აღმოხდამდის **მოგყვებიან**;

როცა/როდესაც ერთხელ სიტყვას **მოგცემნთ**, უკანასკნელი სულის აღმოხდამდის **მოგყვებიან**;

რადგანაც/იმითომ რომ ერთხელ სიტყვას **მოგცემნთ**, უკანასკნელი სულის აღმოხდამდის **მოგყვებიან** (თავისუფლად ეგუება მიზეზობითი კავშირი).

„რაკი ვლადიკავკასიდან **გამოვედი** და ჩემი ქვეყნის სიომ **დამკრა**, გულმა სულ სხვაგვარად **დამიწო** ფეთქვა“ (ჭავჭავაძე, 167, 30-31);

რაკი/როდესაც/რადგანაც ვლადიკავკასიდან **გამოვედი** და ჩემი ქვეყნის სიომ **დამკრა**, გულმა სულ სხვაგვარად **დამიწო** ფეთქვა;

როცა/როდესაც ვლადიკავკასიიდან *გამოვალ* და ჩემი ქვეყნის სიო *დამკრავს*, გული სულ სხვაგვარად *დამიწყებს* ფეთქვას;

რადგანაც/იმიტომ რომ ვლადიკავკასიიდან *გამოვალ* და ჩემი ქვეყნის სიო *დამკრავს*, გული სულ სხვაგვარად *დამიწყებს* ფეთქვას (თავისუფლად ვერ იგუებს მიზეზით კავშირს) .

„დეე, თავის ნებაზედ იყოს, მე არ ვუშლი, რაკი თვითონ არ იშლის“ (ჭავჭავ. 413, 8-9)
დეე, თავის ნებაზედ იყოს, მე არ ვუშლი, რაკი/როდესაც/რადგანაც/თვითონ არ იშლის;
დეე, თავის ნებაზედ იყოს, მე არ დავუშლი, როცა/როდესაც/თვითონ არ დაიშლის;
დეე, თავის ნებაზედ იყოს, მე არ დავუშლი, რადგანაც/იმიტომ რომ თვითონ არ დაიშლის (თავისუფლად ეგუება მიზეზობითი კავშირი).

საანალიზო წყაროზე დაყრდნობით, როდესაც რაკი კავშირი დროის გარემოებით დამოკიდებულ კონსტრუქციში მონაწილეობს, მიუთითებს, რომ დამოკიდებულ წინადადებაში გამოხატულ მოქმედებას დაუყოვნებლივ ან მალევე მოჰყვება მთავარში წარმოდგენილი მოქმედება.

ვფიქრობ, სადავო ფორმების არსებობის შემთხვევაში რაკი კავშირის ფუნქციის გასარკვევად და ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციათა გასამიჯნავად, უნდა გამოვიყენოთ სხვა კავშირის შენაცვლებისა და ზმნა-შემასმენლთა მომავალ დროში გადაყვანის ხერხი, კერძოდ: თუკი რაკი კავშირს თავისუფლად არ ცვლის კავშირი *რადგანაც/იმიტომ რომ* და ჩანაცვლებული ზმნა-შემასმენლის მომავალი დროის ფორმაც არაბუნებრივია, მაშინ იგი დროის გარემოებითი დამოკიდებულისაა, ხოლო, თუ თავისუფლად შეიცვალა, მაშინ დამოკიდებული წინადადება მიზეზის გარემოებითია.

ლიტერატურა:

1. აფრიდონიძე, შ. (1986) - სიტყვათგანლაგება ახალ ქართულში, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი.
2. ბურჭულაძე, თ. (2014) - ჰიპოტაქსის საკითხები ქართულში, ენათმეცნიერების ინსტიტუტის გამომცემლობა, თბილისი.
3. გეგუჩაძე, ლ. (2005) - მწკრივთა შესაძლო შეფარდებისა და დროთა თანამიმდევრობის საკითხი ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციაში, თბილისი.
4. ერთელიშვილი, ფ. (1962) - რთული წინადადების ისტორიისათვის ქართულში, I ჰიპოტაქსის საკითხები, თბილისი.
5. კვაჭაძე, ლ. (1996) - თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი, გამომცემლობა „რუბიკონი“, თბილისი.
6. ფეიქრიშვილი, ჟ. (1996) - ქართული ენის სინტაქსი, სააქციო საზოგადოება „სტამბის“, საგამომცემლო ცენტრი, ქუთაისი.
7. ძიძიგური, შ. (1973) - კავშირები ქართულ ენაში, თბილისი.

საანალიზო წყაროები:

1. ვაჟა-ფშაველა (1964): თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად. ტომი V, გამომცემლობა საბჭოთა საქართველო, თბილისი.
2. ყაზბეგი, ალ. (1984): ელგუჯა, ხევსბერი გოჩა, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი.
3. ჭავჭავაძე, ი. (1985): თხზულებანი, ლექსები, პოემები, მოთხრობები, წერილები, ტომი IV, გამომცემლობა „ნაკადული“, თბილისი.

Functional Verieties of a Dependent Sentence with the Conjunction “*რაკი*”

Pilashvili Elene

Abstract

Adjective is one of the organizing components of the sentence structure. Adjectives sharing the same sound composition carry various semantics, participate in different constructions and have a certain function.

*The conjunction **რადგან** is used in a hypotaxic construction containing circumstantial dependent clauses of time and cause. Circumstantial dependent clauses of time and cause principally differ from each other in their content, but sometimes it is difficult to accurately qualify the conditional dependent clauses because, apart from formal coincidences, they adapt to the conjunction and the grammatical forms of time and mood of verb-predicate, at the same time the categories of time and cause are closely related to each other.*

*Based on the materials analysed below, we can conclude that the grammatical category of verb—predicate principally matters in identifying the sentences of hypotaxic construction containing the conjunction “**რადგან**”. Since the cause is to be sought in the past, it reflects the previous event and adjusts to the indicative mood; while the circumstantial dependent clause of time, which is linked with the main clause starting with the conjunction “**რადგან**”, shows the beginning of the action conveyed in the main clause, and the main clause shows what happened, is happening or will happen in the dependent clause after the indicated action.*

*In case of disputed forms, in order to clarify the function of the the conjunction “**რადგან**” and distinguish hypotaxic constructions, method of replacing another conjunction and transferring the verb-predicate to the future tense are hily recommended, i.e. if the conjunction “because/as long as” is unable to completely replace the conjunction “**რადგან**” and the future tense form of the replaced verb-predicate is unnatural, in such case it belongs to the construction of the circumstantial dependent clause of time; in case it is easily replacable then the dependent clause is circumstantial of cause.*

Key words: *syntax, conjunction **რადგან**, hypotaxic construction, semantics*